

'עדת יראים', צרפת

פרקי תיעוד וציוני דרך בתולדותיה של הקהילה החרדית

"עדת יראים" בפאריז שבצרפת, ועל פועלו

של רב הקהילה

הגאון רבי אליהו מונק זצ"ל

שמואל אלברט

לאחר היריעה שפרסמנו בעבר על אודות "אגודת הקהילות" בפאריז שבצרפת, נבוא עתה לייחד יריעה לרעותה הטובה כמותה והוותיקה ממנה, הלא היא הקהילה האורטודוקסית העתיקה ביותר בפאריז, "עדת יראים", ואשר קיימת כבר למעלה ממאה ושמונים שנה, ועד היום שומרת על צבינה המיוחדת כמאז.

הסעיף העיקרי בתקנון הקהילה הנו, שמי שאינו ירא וחרד אינו יכול להיות חבר הוועד, ואכן כל חברי הוועד היו מאז ומתמיד יהודים נאמנים ושומרי תורה ומסורה, ומחללי שבת לא יכלו להימנות אפילו כחברים פשוטים של הקהילה.

"קהילת בית הכנסת של רחוב קאדע"

לרוב הציבור מוכרת הקהילה בשם בית הכנסת של הקהילה הנקרא "בית הכנסת של רחוב קאדע", עקב משכנו שם החל משנת תרנ"ג-1893.

הקהילה נוסדה ע"י יהודים צרפתיים שברובם היו צאצאי תושבי חבל אלזס, וגם מיהודי הולנד שהתיישבו בצרפת. בראש הקהילה עמד הד"ר קליין, ואחת מהמשפחות שהנה מעמודי התווך שלה מאז ייסודה, הנה משפחת לוי, שהיתה מפורסמת בגלל עושרה הרב, והיות בני המשפחה שומרי תורה ומצוות בדקדקנות.

ראשי משפחה זו, היו מנהיגי הקהילה מתחילתה, וגם כעבור מאה שנים, כיהן כראש הקהל מר שמואל שאול לוי, שהיה יהודי של תורה וגדולה במקום אחד, וכן היום נמנים בני משפחה זו על המשפחות החשובות שבקהילות פאריז.

רבה הראשון של הקהילה היה הג"ר לוי סראזין זצ"ל, ולאחר פטירתו נתמנה כרב הג"ר משה ווייסקופף זצ"ל שניהן כרבה של הקהילה כשמונים שנה, ונפטר בגיל של

למעלה ממאה שנה. רבי משה זצ"ל, היה מתלמידי ה"כתב סופר" זצוק"ל. בשנת תרצ"ז, לאחר פטירת הרב ווייסקופף זצ"ל, נבחר כרב הקהילה, הג"ר אליהו מונק זצ"ל, שהיה בעצמו יליד העיר פאריז, ואביו רבי שמואל זצ"ל יליד גרמניה שעקר לפאריז היה מבני הקהילה. זקינו היה הרב הכולל של קהילת אלטונא שבגרמניה.

בראש המלחמה נגד ההשכלה וההתבוללות

משפחת מונק היתה ידועה ומפורסמת בכל גולת אירופה בשמירת היהדות בכל משמר, ובאופן הקפדני ביותר, ובמלחמה חסרת הפשרות נגד ההשכלה וזרם ההתבוללות, עמדה המשפחה המפוארת בשורה הראשונה, והודות לפעלם הכביר, ניצל חלק גדול של יהדות גרמניה מכליה רוחנית.

אמו של רבי אליהו זצ"ל נפטרה בהיותו בגיל רך, ולאחר שנה לפטירתה חזר אביו להתגורר בגרמניה בקירבת אחיו, בכדי שהם יוכלו לטפל בילדיו היתומים בהעדרו מביתו לעתים להגל עסקיו.

המפורסמים שבין אחיו של רבי שמואל היו, הג"ר עזריאל זצ"ל רבה של ברלין, וכן רבי מאיר זצ"ל חתנו של רבי שמעלקע ווקח זצ"ל מלבוך. רבי אליהו למד בבית המדרש המפורסם לרבנים בברלין, וקנה את תורתו מהגדולים שעמדו בראשו, הג"ר

הרב אליהו מונק זצ"ל לעת זקנותו

דוד צבי הופמן זצ"ל, שלימד הלכה והוראה, הג"ר יחיאל יעקב וינברג זצ"ל, שהגיד שיעורים בש"ס בעין, והג"ר אברהם אליהו קפלן זצ"ל, שמסר שיעורים במחשבה והשקפה.

גדול בתורת הנגלה והנסתר

בנוסף לרבנותיו הגדולים הנ"ל, קנה רבי אליהו תורה ודרך חיים מדודו רבי מאיר זצ"ל, שהיתה לו ידיעה רחבה בתורת הנסתר, ואף חיבר ספרים בנושאי הקבלה-חכמת האמת. רבי אליהו הלך אף הוא בעקבות

קבלת פנים לאדמו"ר מויזניץ בעל אמרי חיים זי"ע בפאריז, נראים הרב מונק, הרב שטרן, הרב חיים אלתר פנט נואם, ר' נח אדליסט

דודו רבי מאיר, וחיבר ספרים בנושא זה, כשדברי האר"י ז"ל, שאמר שחיוב תלמוד תורה חל גם על תורת הנסתר, ומי שמוכשר לזה ואינו עוסק בזה, הרי זה בגדר ביטול תורה אצלו, היוו נר לרגליו.

בשנת תרפ"ה, הוסמך לרבנות, ובשנת תרפ"ו קיבל תואר דוקטור, שהיה בשנים האלו תנאי בל יעבור, לקבלת משרת רבנות בגרמניה.

בזמן זה נשא לאשה את הרבנית מרת פרומט ע"ה, בתו של החבר רבי נתן גולדברגר ז"ל, ראש הקהל של קהילת נירנברג ויד ימינו של רב העיר הג"ר רבי אברהם יצחק קליין זצ"ל.

נאמן בית "אגודת ישראל"

מצעירותו היה רבי אליהו זצ"ל נאמן ביתה של תנועת "אגודת ישראל", ודגל בשיטה שחיי תורה ויהדות ראויים, יכולים להתנהל רק בראשות ובהכוונת גדולי התורה. עוד לפני נישואיו בהיותו בגיל 23, נסע להשתתף בכנסיה הגדולה הראשונה, ומפגישתו שם עם גדולי הדור, ה"חפץ חיים", האדמו"ר מגור בעל ה"אמרי אמת", רבי חיים עוזר מוילנא ועוד, שאב כוח ועידוד רוחני, ומילא בהם את אוצרותיו.

רבה של אנסבאך

בשנת תרפ"ז, נתקבל כרב בעיר אנסבאך שבגרמניה, לצידו של הג"ר פנחס כהן זצ"ל, שהיה ממייסדי אגודת ישראל, ועשה רבות לעזרת יהודי פולין בזמן מלחמת העולם הראשונה.

למעשה ניהל הרב מונק למרות היותו אז צעיר לימים את הקהילה, מאחר והרב כהן בדרך כלל היה נמצא כל השבוע בעיר ווינה שבאוסטריה, וחזר לביתו רק לקראת שבת.

בזמן ההוא היה נהוג בגרמניה, שהרב של העיר הגדולה שבאיזור, היה מסובב בכל הכפרים והעיירות הקטנות יותר שבסביבה, ושוכת מדי פעם בכפר או עיירה אחרת, בכדי לדרוש בפני יהודי המקום, להורות להם הלכות נחוצות, לבחון את צעירי הקהילה, ולעמוד על כשרות השחיטה והמקוואות. וכו'.

בסביבתה של אנסבאך, היו כאלו כ-25 מקומות ישוב, והרב מונק נשא בעול רבנותם, והדריך את יושביהם בדרך אשר ילכו בה.

ספרו החשוב "עולם התפלות"

בעת כהנו כרבה של אנסבאך, חיבר הרב מונק את ספרו הראשון על סדר

קבלת פנים לרבי יצחק מאיר לוינ'ל נראים הרב מונק, עוד ר מתי מילר, הרב יהודה לייב שטרן, ר' לייבל שטרנפלד, ר' מרדכי צבי זילבר, ר' מרדכי וינד

עצרת עם אגודאית בפאריז, נואם הרב פ. לוינ, הרב י.מ. אברמוביץ, הרב י.ל. שטרן, הרב ש.י. רובינשטיין, עוד ר' מתי מילר, הרב א. מונק, ר' יעקב גריפל, ר' נח אדליסט

בראש קהילת "עדת יראים"

הצעת הרבנות באלטונה מאור קסמה לו, מאחר ומלבד שהקהילה התנהלה על אדני התורה, חיי היהדות היו שם ברמה גבוהה כשאיפתו והרגלו, ותלמידי חכמים רבים נמנו על חברי הקהילה. אולם בזמן ההוא, מסע הרדיפות של השלטון הנאצי כנגד היהודים התגבר, וכבעל משפחה לילדים רכים, העדיף את פאריז שהיתה אז רגועה, ונוחה ליהודים.

על משמר חומות הדת והכשרות

קהילת "עדת יראים" ברחוב קאדע, היתה אז אמנם קהילה מובחרת יחסית מבחינה רוחנית, אבל עם כל זאת הרמה עדיין לא היתה מספקת, ולא היה אז עדיין חדר-תלמוד תורה לילדי ישראל, חלק מתושבי המקום לא היו בקיאים כראוי בהלכות הנחוצות לכל בית יהודי, והבורות בקרב רבים היתה גדולה. למשל: בימים עברו העיר פאריז היתה מוקפת חומה, ולכן היהודים היו מטלטלים בה בשבת, אולם בזמן ההוא כבר החומה לא היתה קיימת, והיהודים המשיכו את ה"מסורת", וטילטלו בשבת מחוסר ידע הלכתי. ועוד בעיה היתה: כידוע הצרפתים צורכים הרבה יין, ונוהג זה לא פוסח גם על היהודים תושבי המקום, אולם לא כולם ידעו כי גם יין צריך הכשר. גם בשטח כשרות הבשר, ההשגחה לא היתה הכי מהודרת, בכדי שכל העדות יוכלו לאכול בשר ללא חשש לדעת הפוסקים המקובלים עליהם. הרב מונק כשהגיע לפאריז, היה נחוש בדעתו, לא לנוח ולא לשקוט עד שהדברים יבואו על תיקונם, כי הרי לא קיבל עליו את המינוי לא לשם בצע כסף ולא לשם כבוד. שיטתו להביא לשינוי הדברים היתה בחכמה ופקחות רבה, תוך הקרנת אהבה רבה לקהל עדתו, ומתוך מתינות וישוב הדעת, שהיה אופייני לו בכל הליכותיו.

חכם עיניו בראשו

ביודעו כי עובדת היותו רב חדש וצעיר לימים עדיין מתחת לגיל 40, אינה מקרינה כרגע מספיק סמכותיות לשינוי הנוהג בעיר, נקט בצעד מחוכם, וכתב שאלה הלכתית בנוגע לעירוב בעיר פאריז, למרן הגאון רבי חיים עוזר זצ"ל, שיחווה דעה בנושא, ותשובתו של רבי חיים עוזר הגיעה אליו, כשהיא חתומה מלבד על ידי רבי חיים עוזר, גם על ידי מרן ה"חזון איש" דצוק"ל

לוח זכרון לנספים בשואה בביהכ"נ עדת יראים

מהקהילה האורטודוקסית בפאריז "עדת יראים".

בשנת תרצ"ז קיבל הצעות לרכנות בשני מקומות, אחת בעיר אלטונא שבגרמניה מקום מגורי אבותיו, והשניה

הג"ר משה וויסקופף זצ"ל רב קהילת עדת יראים

התפלה "עולם התפלות" בשפה הגרמנית, לאחר מכן הספר תורגם ללשון הקודש, אנגלית וצרפתית, וזוכה עד היום לתפוצה מרובה, והרבה יהודים התקברו ליהדות הודות לספר חשוב זה. הספר הינו מיזוג נדיר של פירוש לסדר התפילה, פרקי מחשבה, ואף הלכות הנוגעות לתפילה. כתוב בשפה עשירה ומושכת, וניכר מתוך הספר בקיאותו העצומה בכל מכמני התורה, ההלכה, ומחשבת היהדות. כאנסבאך אף חיבר את ספרו הראשון על תורת הקבלה בשפה הגרמנית.

נואם בחדר ומלהיב לבבות

הרב מונק היה ידוע כנואם בחדר, ובמשאותיו השפיע רבות על שומעיו הרבים, להתחזק וללכת נגד הזרם העכור של הימים ההם באירופה, והיה מוזמן תכופות כנואם כבוד לערים רבות, בכדי לחמם ולהלהיב את לבבות היהודים לתורה יראה ויהדות.

משפחת מונק
היתה ידועה
ומפורסמת
בכל גולת
אירופה
בשמירת
היהדות בכל
משמר, ובאופן
הקפדני

ביותר,
ובמלחמה
חסרת
הפשרות נגד
ההשכלה זרם
ההתבוללות,
עמדה

המשפחה
המפוארת
בשורה
הראשונה,
והודות
לפעלם
הכביר, ניצל
חלק גדול של
יהדות גרמניה
מכליה

רוחנית. בנוסף
לרבותיו
הגדולים הנ"ל,
קנה רבי
אליהו תורה
ודרך חיים
מדודו רבי
מאיר זצ"ל,
שהיתה לו
ידיעה רחבה
בתורת
הנסתר, ואף
חיבר ספרים
בנושאי
הקבלה

פנים בית הכנסת עדת יראים

נשאר חקוק לעד כגאון התורה בנגלה ונסתר, כמחבר ספרים חשובים שהעשירו את ארון הספרים התורני, וכמנהיג בחסד הממשיך את דרך אבותיו הידועים לשם ותהילה, כעומדים בפרץ כנגד הרוחות הרעות שנשבו באירופה המערבית. הניח בנים ובנות ממשיכי דרכו, בניו הרב יעקב זצ"ל, יבדלחט"א הרב נתן, בנותיו הרבנית יעקובוביץ ע"ה אשת הג"ר עמנואל יעקובוביץ זצ"ל רבה של ברי-טניה, ויבדלחט"א מרת ניובערגער ומרת בירנהאק.

התמונות באדיבות: "מכון מאיר לדורות", הרב נחמיה בלושטיין, ארכיון עז"ר אריה אדלסון ז"ל, ר' נפתלי קאהן.

חיבורו "קול התורה"

בשנותיו האחרונות, בהיותו באמצע כתיבת חיבורו על פרשיות התורה, המשלב את הפשט עם חכמת האמת הנקרא "קול התורה", עבר אירוע מוחי ל"ע, ועל אף שהחלים ממנו והמשיך בחיבורו ובעבודת הקודש במשמר הדת והכשרות, כוחותיו לא עמדו לו שוב כבעבר, ובד בבד דאג לממלא מקום ראוי שישב על כסאו וינהל את העדה החשובה, הלא הוא הג"ר יוסף דוד פרנקפורטר שליט"א, שהמשיך להנהיג את הקהילה ביד רמה.

בעשור האחרון לחייו, עבר הרב מונק להתגורר בניו יורק ליד ילדיו שיחי', עד לפטירתו ביום ג' סיון תשמ"א. שמו

הכניסה לבית הכנסת עדת יראים

ויתר דיני העיר ווילנא, ועם תשובה זאת בידו, החל את דרשתו על בימת בית הכנסת, כשהוא דורש בכבוד השבת ושמירתה כנדרש, ובהמשך עבר לדבר על כשרות היין והבשר ושאר הדברים הצריכים תיקון, כשהוא מדגיש את הצד החיובי, כי אין כל מניעה לשתות ולאכול בשר כאוות נפשם, אלא דחף וזירז בחיבה את היהודים לדאוג שמוצרים אלו יהיו כשרים בתכלית ההידור כנהוג בקהילות ישראל מקדמת דנא.

חפץ ה' צלח בידו, והקהילה התעוררה לתחייה מחודשת של חיים יהודיים, ולדרשותיו המבריקות של הרב מונק שנודע כגאון ובעל מידות תרומיות, שנאמרו בצרפתית והוטה, ומתובלים בהומור מתוק, בא קהל רב, גם כאלה שלא נמנו על שומרי המצוות בכדי לשמוע ולהנות, ואט אט גם הם התקרבו יותר לדרך היהדות המקורית.

בגלות בשנות השואה

בתחילת מלחמת העולם השנייה, כהרבה מיהודי פאריז יצא הרב עם משפחתו לגלות לעבר דרום צרפת שכוונתה האיוור החופשי. בתחילה שהה בעיר ניצה יחד עם הגאון רבי שמואל יעקב רובינשטיין זצ"ל ועוד רבנים, לאחר מכן הצליח להימלט לעבר שווייץ שם שהה עד סוף המלחמה.

בתוך ימי המלחמה המשיך בחיבור ספרים תורניים, ובהיותו בג'נבה, הקים תלמודי תורה עבור ילדי הפליטים, מסר שיעורים לצעירים ומבוגרים, ודאג ברוחניות וגשמיות עבור כלל הפליטים. בשווייץ הכיר את כ"ק האדמו"ר מסטמר זיע"א שניצל בניסים מהתפת והגיע לשם. ידידות זו נמשכה שנים רבות, והאדמו"ר אף סייע לו לתמוך ולקיים מוסדות חינוך ודת בצרפת. בכל פעם שהאדמו"ר היה באירופה, דאג להודיע לו מתי הוא אמור לעבור בפאריז, בכדי להיפגש אתו.

שיקום הקהילה ובנייתה מחדש

התקופה שאחרי מלחמת העולם השנייה, היא העמוסה והקשה ביותר בפרקי חייו. לאחר חזרתו משווייץ לצרפת, בנה ושיקם מחדש את הקהילה ומוסדותיה, והקריין מאמנותו העזה ובטחונו החזק על כל סביבתו, וכבעבר כן עתה עם חינוך תמידי על פניו ושמחה, השרה רוח טובה על קהל עדתו ומכיריו. פאריז כידוע היתה בימים ההם מרכז של פליטים מכל רחבי אירופה, והרב מונק פעל למענם בשיתוף פעולה עם כל הגורמים שראו בו איש אמונים מורם מעם ושונא בצע, שפועל ללא נגיעות ובישרות קיצוניות, בכל הנוגע לענייני כספים המיועדים לטובת ורווחת שארית הפליטה.

פעילותו העניפה של "ועד הרבנים החרדים"

הרב מונק כמובן היה מעמודי התווך של "ועד הרבנים החרדים", ופעל שכם אחד עם הרב רובינשטיין זצ"ל ויתר חברי הועד, בכל העניינים שטיפל בהם הועד, החל מהבעיות הדחופות שנוצרו עקב המלחמה, ובמשך עשרות שנים הבאות המשיך ועמד על משמרת הדת והכשרות בעוז.

מוסדות חינוך מעולים הוקמו על ידו לכל הגילאים, והיה מראשי הנושאים בעול למען ישיבת עסק לה בעץ. הוא גם ייצג את "אגודת ישראל" העולמית במוסדות האו"ם ב'גנבה, במסגרת ארגון אונסק"ו.